

Projekat “Integracija djece i mladih sa smetnjama u razvoju na sjeveru i jugu Crne Gore”

Puževa kućica, Budva, Crna Gora

Izvještaj eksterne evaluacije

pripremila: Lidija Brnović

Podgorica, jul 2024.

Sadržaj

1 UVOD	3
1.1 Lokalni kontekst	3
1.2 O projektu	5
1.2 Ciljevi i opseg evaluacije	6
1.3 Metodologija	6
2. Glavni nalazi i zaključci	7
2.1 Dizajn projekta	7
2.1.1 <i>Project ownership</i>	7
2.1.2 <i>Analiza projektne aplikacije i logike projekta</i>	7
2.2 Implementacija projekta	9
2.3 Rezultati projekta	9
2.3.1 <i>Relevantnost</i>	9
2.3.2 <i>Efikasnost</i>	11
2.3.3 <i>Efektivnost</i>	12
2.3.4 <i>Uticaj</i>	14
2.3.6 <i>Održivost</i>	17
3 Preporuke	18

1 UVOD

1.1 Lokalni kontekst

Opština Budva nema razvijene lokalne politike sa mjerama za unapređenje položaja lica sa invaliditetom.

Lokalni akcioni plan za mlade za 2024. godinu pod mjerom 1.2 predviđa kreiranje i realizaciju inkluzivnih programa omladinskog rada i neformalnog obrazovanja, u okviru čega su planirane radionice sa temom nediskriminacijske komunikacije sa osobama sa invaliditetom.

U martu tekuće godine usvojen je Strateški plan razvoja Budve. U planu se nažalost ne obrađuje kompleksna situacija djece sa invaliditetom i njihovih porodica, pa shodno tome nije planirana izrada relevantnog lokalnog akcionog plana. Navode se usluge koje su dostupne a kroz akcioni plan ova nijesu planirane mjere u dijelu prioriteta socijalne zaštite, već kroz prioritet 3.2 Obezbeđenje veće uključenosti ranjivih grupa, gdje je planirana: Izgradnja objekta za djecu sa smetnjama u razvoju; Inkluzija djece sa smetnjama u razvoju na adaptiranim dječjim igralištima; Rekonstrukcija javnih objekata kroz uvođenje elemenata pristupačnosti i Električna vozila za prevoz starijih i bespomoćnih osoba.

Javna ustanova Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Biseri“ Budva osnovana je u februaru mjesecu 2014.godine Odlukom o osnivanju Skupštine Opštine Budva, međutim pružanje usluga korisnicima počinje u oktobru mjesecu 2019.godine kad je izdata Licenca za pružanje usluga za podršku životu u zajednici od strane Ministarstva rada i socijalnog staranja. Opština Budva, osnivač Dnevnog centra „Biseri“, za potrebe rada opredijelio je prostor koji po svim karakteristikama ispunjava standarde za pružanje usluga zbog kojih je ustanova i osnovana. Takođe, osnivač je finansijskim sredstvima omogućio da se kontinuirano unapređuju uslovi boravka korisnika Dnevnog centra „Biseri“, počev od opreme, didaktičkog materijala pa sve do nabavke specijalizovanog kombi vozila za prevoz korisnika do i od Dnevnog centra „Biseri“. Javna ustanova Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Biseri“ se nalazi u prostoru od cca 700m² u prizemlju zgrade „Nivel“ i jedna je od najsavremenije opremljenih ustanova u Crnoj Gori. Trenutno ima 21 korisnika usluga, a njihov broj se iz dana u dan uvećava. Dnevni boravak za djecu i omladinu od 3 go 27 godina starosti, odnosno sektor A, se nalazi u savremeno opremljenom prostoru veličine cca 500m², koji se sastoji od dva dnevna boravka, prostorije za individualni rad, senzorne sobe, sale za fizikalni tretman, kuhinje, trpezarije, dvije administrativne kancelarije i 5 toaleta prilagođena korisnicima invalidskih kolica. U 2022.godini usvojena je i Izmjena Odluke o osnivanju kojom se stvaraju uslovi za otvaranje i Sektora B koji će pružati usluge licima sa invaliditetom od 27 do 45 godina starosti. Osnivač je za te svrhe opredijelio prostor veličine cca 200m² koji se nalazi uz sami Sektor A, te je opredijelio i značajna finansijska sredstva za rekonstrukciju i opremanje pomenutog prostora kako bi Javna ustanova Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Biseri“ bila u mogućnosti da otpočne sa pružanjem pomenute usluge. Prostor Sektora B se sastoji od velikog dnevnog boravka sa radnim prostorom, čajnom kuhinjom i trpezarijskim dijelom, terapijske senzorne sobe, toaleta prilagođenog korisnicima invalidskih kolica, toaleta za zaposlene

i 37 svlačionice za zaposlene. Završetak radova i početak pružanja usluge Dnevnog boravka za lica sa invaliditetom od 27 do 45 godina starosti očekuje se u 2024.godini. Trenutan broj zaposlenih u ustanovi iznosi 14 i odnosi se samo na Dnevni boravak za djecu i omladinu od 3 do 27 godina starosti, odnosno Sektor A, od čega 4 stručna radnika, 2 stručna saradnika, 2 saradnika, 4 zaposlena kao tehničko osoblje, 1 administrativni radnik i direktor. Važeći Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u Javnoj ustanovi Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Biseri“ Budva predviđa 17 radnih mjesta sa 23 izvršioca. Projekcije su da će budući Pravilnik koji će obuhvatati i Sektor A (djeca i mladi od 3 do 27 godina) i Sektor B (lica sa invaliditetom od 27 do 45 godina) morati da ima povećanje zaposlenih najmanje za 11 izvršioca, a sve u skladu sa Pravilnikom o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici, koji propisuje broj i strukturu zaposlenih na određeni broj korisnika usluga. Sve navedeno znači da u skorijem periodu možemo da očekujemo veći broj korisnika usluga, kao i potrebu za većim brojem zaposlenih. Potrebno je razmotriti da u perspektivi prostor za Javnu ustanovu Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Biseri“ bude u krugu buduće bolnice ili u njenoj neposrednoj blizini, kako bi porodice u potrebi mogle da dobiju kompletnu uslugu iz oblasti zdravlja i socijalne i dječje zaštite koja bi lokacijski bila centralizovana

Što se tiče institucionalnog konteksta, na nivou lokalne uprave, Sekretarijat za društvene djelatnosti obavlja poslove obezbjeđivanja uslova i unapređenje djelatnosti socijalne i dječje zaštite, socijalne inkluzije, zdravstvene zaštite, primjene propisa i drugih akata iz oblasti socijalne i dječje zaštite, što uključuje: praćenje stanja u oblasti obrazovanja, staranje o dostavljanju podataka o djeci dorasloj za upis u osnovnu školu, usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u obrazovne programe u skladu sa zakonskim i podzakonskim propisima, imenovanje Komisije za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama; poslove obezbjeđivanja uslova i unapređenje djelatnosti zdravstvene zaštite, socijalne i dječje zaštite, primjene propisa i drugih akata iz oblasti socijalne i dječje zaštite, kućna njega i pomoć starim i invalidnim licima, staranje o ostvarivanju njihovih prava iz ove oblasti; stvaranje uslova za razvoj i unapređenje sporta djece, omladine i građana, podsticanje sportske aktivnosti lica sa invaliditetom.

U Mojkovcu, Strateškim planom razvoja, osim generalnih mjera koje se tiču povećanja broja korisnika socijalne pomoći, nedostaje detaljna analiza stanja i potreba, pa se od svih planiranih projekata samo dva direktno odnose na lica sa invaliditetom (Projekat 4: Prilagođavanje objekata u javnoj upotrebi za osobe sa invaliditetom i Projekat 5: Nabavka specijalizovanog kombi vozila i opreme za Dnevni centar) u okviru Strateškog Cilja 1: Unapređenje društvenih servisa i opštih uslova života građana odnosno zadatka: Unapređenje socijalne zaštite i inkluzija vulnerabilnih (osjetljivih) grupa.

U Mojkovcu, usluge socijalne i dječje zaštite pruža JU Dnevni centar za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju. JU „Dnevni centar za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju - Mojkovac“ je ustanova socijalne i dječje zaštite koju je Opština Mojkovac osnovala 2014. godine u cilju pružanja podrške djeci i mladima sa smetnjama u razvoju za život u zajednici. Zaključno sa 31. decembrom, Dnevni centar za djecu i mlade ima ukupno pet korisnika sa započetom procedurom za još dva korisnika. U poslednjih pet godina, odnosno u periodu od 2019. do 2023. godine, usluge Dnevnog centra je koristilo ukupno 8 lica. Usluge koje pruža Dnevni centar su: dnevni boravak za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju,

osmočasovna njega, poludnevni boravak, socijalizacija, psihosocijalna i medicinska rehabilitacija, vaspitno obrazovni rad u kojem se stiču vještine neophodne za svakodnevni život, radno – okupacioni tretman, društvena i profesionalna aktivacija djece, razvoj potencijala i osnaživanja korisnika, prevoz korisnika, ishrana, održavanje njege i lične higijene, dodatna stručna pomoć djeci sa smetnjama u razvoju koja pohađaju vaspitno-obrazovne ustanove, edukacija roditelja za samopomoć i pomoć djeci i sl. Dnevni centar prema potrebama korisnika ima pet prostorija: dnevni boravak, kancelariju za individualni rad, senzornu sobu, salu za fizio terapiju i kuhinju. Šesta prostorija je administrativnog karaktera. Prostorije su prilagođene prema potrebama osoba sa invaliditetom.

1.2 O projektu

Udruženje roditelja djece i mladih sa smetnjama u razvoju „Puževa kućica“ Budva sprovelo je projekat „Integracija djece i mladih sa smetnjama u razvoju na sjeveru i jugu Crne Gore“. Projekat je realizovan kroz finansijsku podršku Ministarstva rada i socijalnog staranja, javni konkurs: „Zaštita lica sa invaliditetom i djece i mladih sa smetnjama i teškoćama u razvoju“ broj 01-128/23-2703/1 objavljenog od strane Ministarstva rada i socijalnog staranja a u okviru Prioriteta III - Podrška unapređenju ukupnog kvaliteta života djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju i mladih, odraslih i starih lica sa invaliditetom i članova njihovih porodica i poboljšanju njihove socijalne inkluzije kroz pružanje usluga socijalne i dječje zaštite u širem smislu, a u skladu sa njihovim potrebama starijih lica i poboljšanju njihove socijalne inkluzije kroz pružanje usluga socijalne zaštite u širem smislu, a u skladu sa njihovim potrebama.

Projekat je realizovan u partnerstvu sa NVU „Udruženje roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju-Mojkovac“.

Opšti cilj projekta je Povećan nivo integracije djece i mladih sa smetnjama u razvoju u lokalnu zajednicu. Ostvarenje opšteg cilja podrazumijeva povećanje broja djece i mladih sa smetnjama u razvoju koja će biti uključena u različite aktivnosti koje su njima prilagođene u dužem vremenskom periodu. Na način da sa njima ciljano radi tim edukovanih stručnih saradnika koji će kroz povećanje njihovih znanja i vještina raditi na njihovom uključivanju u lokalnu zajednicu.

Projekat je realizovan kroz 2 specifična cilja:

- 1) Povećanje učešća crnogorske djece i mladih sa smetnjama u razvoju u aktivnostima koje su prilagođene njihovim mogućnostima i
- 2) Povećanje motoričkih, govorno-jezičkih, senzornih, socijalnih i kognitivnih vještina djece i mladih sa smetnjama u razvoju.

Planirani su sledeći rezultati:

- Rezultat 1. Povećan obim sadržaja za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju u Budvi i njihove porodice;
- Rezultat 2. Povećan obim sadržaja za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju u Mojkovcu;
- Rezultat 3. Osnažene i informisane porodice crnogorske djece sa smetnjama u razvoju;

Ključne projektne aktivnosti uključuju:

- 1) Održavanje radionica "Drugačiji a jednaki" u Budvi; 2) Održavanje radionica "Zdravi stilovi života" u Budvi; 3) Održavanje radionica "U zdravom tijelu zdrav duh" u Budvi; 4) Održavanje radionica "Osnaženi i jači" u Budvi; 5) Održavanje radionica "Pričalice" u Mojkovcu; 6) Održavanje radionica "Učimo i družimo se" u Mojkovcu; 7) Održavanje inkluzivnog porodičnog kampa – 2023
- 8) Nabavka računarske opreme, didaktičkog i potrošnog materijala; i 9) Kreiranje i objavljivanje medijskih sadržaja u cilju promocije integracije djece i mladih sa smetnjama u razvoju.

1.2 Ciljevi i opseg evaluacije

Svrha ove eksterne evaluacije je da se ocijeni kvalitet projekta analizom procesa njegove konceptualizacije, implementacije, praćenja i interne evaluacije. U radu se razmatra prikladnost (relevantnost), efektivnost i efikasnost rezultata projekta. Takođe, nastoji da identifikuje i predvidi uticaj projekta, u svijetlu ciljeva i indikatora intervencije, kao i nacionalnih i lokalnih politika. Na kraju, zadatak evaluatorke je bio da istraži i identifikuje dobre prakse, naučene lekcije i preporuke o procesu, upravljanju, partnerstvima, transparentnosti, učešću zainteresovanih strana i drugim aspektima implementacije projekta.

Evaluacioni izvještaj pripremljen je na zahtjev nevladine organizacije Puževa kućica iz Budve, kako je planirano tokom prijave projekta.

1.3 Metodologija

Kriterijumi evaluacije se oslanjaju na kriterijume DAC-a, kao što je predloženo u principima DAC-a za evaluaciju razvojne pomoći. Izveštaj je takođe razmatrao specifične zahtjeve donatora projekta. Na osnovu ovih platformi, evaluatorka je pripremila evaluacionu matricu sa specifičnim pitanjima relevantnim za projekat.

Proces evaluacije se sastojao od uobičajenih faza: priprema, desk pregled, terenski rad, sinteza i diseminacija izvještaja.

Pripremna faza:

Prikupljanje svih potrebnih dokumenata povezanih za proces i rezultate projekta i kontakte osoba koje su učestvovala u akciji: (aplikant i koaplikant, direktni i indirektni korisnici projekta i dr.). Većina dokumenata je dobijena od projekt menadžerke, kao i putem internet pretraživanja.

Desk faza:

Pregled svih dostupnih dokumenata u vezi sa projektom, kao što su prijava projekta, izvještaji u vezi sa projektom, sve relevantne politike i pravni dokumenti. Zatim je predložena metodologija evaluacije i, zajedno sa predstavnicom Udruženja roditelja djece i mladih sa smetnjama u razvoju „Puževa kućica“ Budva, identifikovane osobe za intervjuisanje na terenu. Formulirani su polustrukturirani upitnici, čiji je sadržaj prilagođen u zavisnosti od uloge zainteresovane strane.

Terenski rad:

Održani su intervjui sa ključnim zainteresovanim stranama;

Faza sinteze:

Priprema završnog izvještaja o evaluaciji.

Diseminacija:

Evaluatorka je dostavila izvještaj realizatoru projekta, zaduženom za distribuciju donatoru i široj javnosti.

2. GLAVNI NALAZI I ZAKLJUČCI

2.1 Dizajn projekta

2.1.1 Project ownership

Tokom konceptualizacije projekta, partneri i korisnici projekta su bili uključeni u proces planiranja. Postoji snažan osjećaj vlasništva nad rezultatima projekta među svim relevantnim akterima. Faktor koji je snažno uticao na kvalitet partnerstva između NVO Puževa kućica i NVU "Udruženje roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju-Mojkovac" bilo je, pored zajedničkog planiranja i kasnije zajedničko sprovođenje aktivnosti.

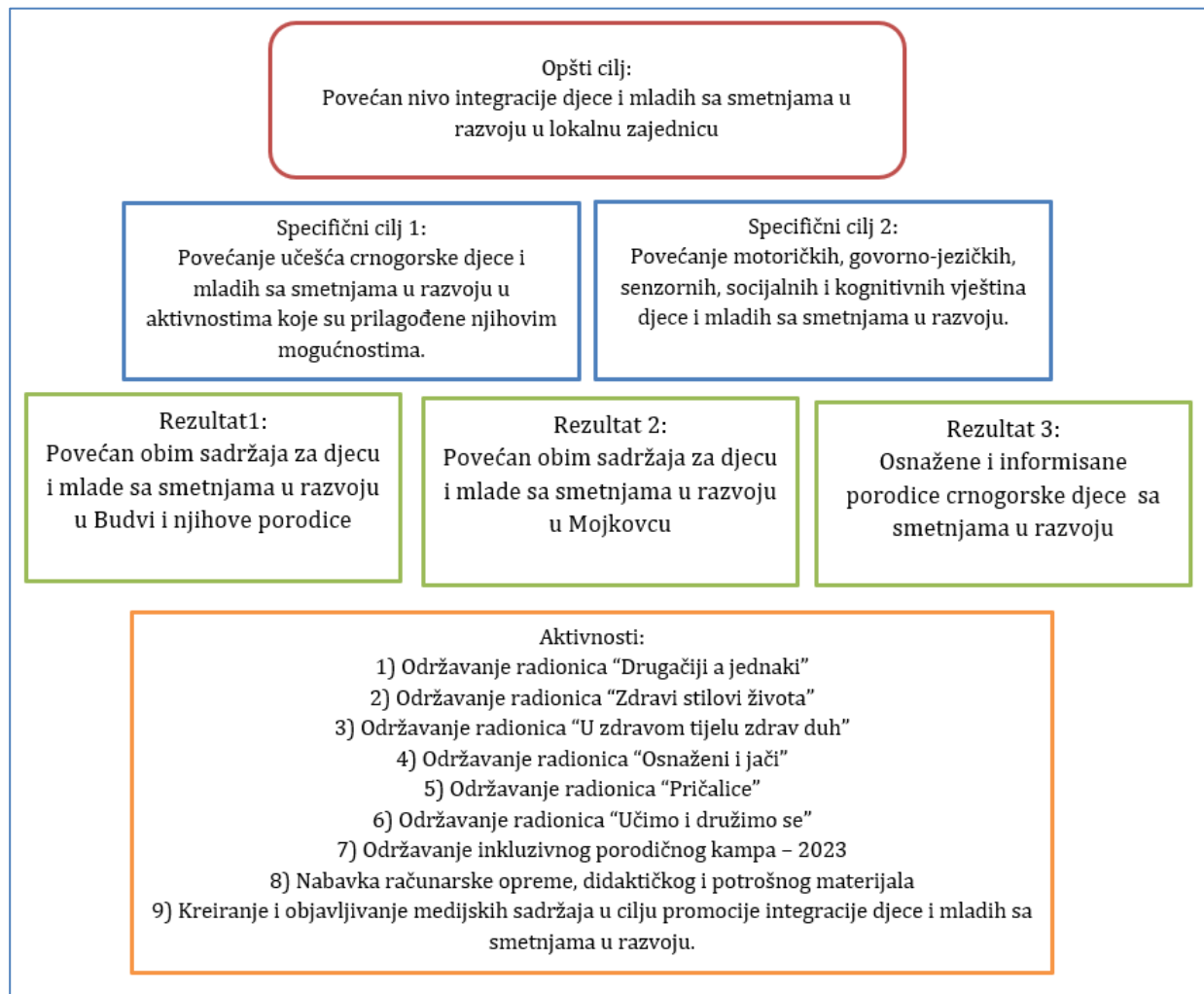
Raspodjela dužnosti i odgovornosti među partnerima osmišljena je na način da svaku komponentu vodi nadležna strana: NVO "Puževa kućica" je bio zadužen za cjelokupnu implementaciju projekta, održavanje radionica u Budvi: A1) "Drugačiji a jednaki"; A2) "Zdravi stilovi života" i A3) "U zdravom tijelu zdrav duh" i 4) "Oснаženi i jači. Partner na projektu, "Udruženje roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju" Mojkovac preuzelo je odgovornost za realizaciju radionica u Mojkovcu: A5) Održavanje radionica "Pričalice" i A6) Održavanje radionica "Učimo i družimo se" u Mojkovcu. Što se tiče preostalih aktivnosti, partneri u podijelili odgovornost, odnosno, zajednički su realizovali A7) inkluzivni porodični kampa. Takođe, obje organizacije su bile zadužene za A8) Nabavku računarske opreme, didaktičkog i potrošnog materijala.

2.1.2 Analiza projektne aplikacije i logike projekta

Projektna aplikacija je dobro dizajnirana i koherentna, sa komponentama predstavljenim na jasan način. Tehnički gledano, projektna aplikacija pruža sve potrebne informacije. Ishodi, to jest rezultati projekta su konkretno definisani i povezani sa odgovarajućim pokazateljima dostignuća. Realizator projekta je dostavio kompletnu dokumentaciju to jest izvore verifikacije za sve planirane indikatore. Besprekorno jasni pokazatelji uspjeha ukazuju na visok stepen odgovornosti i davanje značaja praćenju kvaliteta rada od strane partnera. Dizajn bi imao koristi od više kvalitativnih indikatora, imajući u vidu da su svi planirani indikatori kvantitativni. S druge strane, informacije opisnog tipa (npr. uticaj na ciljne grupe projekta) obrađeni su kroz posebne evaluacione liste koje su pripremale stručne saradnice na projektu i čine dodatnu vrijednost ukupnom kvalitetu projekta.

Odnos između ciljeva i rezultata ishoda mogao bi upodobiti kako bi bio u većoj mjeri se linearan. Preporuka je da projekti imaju jedan specifičan cilj. Rezultati su jasno definisani, a predložene intervencije (aktivnosti) vode ka ispunjenju svrhe projekta i opšteg cilja.

Aplikacija je korištena kao alat za upravljanje i praćenje za vrijeme implementacije projekta. Ukupno gledano, veza između aktivnosti, rezultata i specifičnih ciljeva je logična i dosljedna i može garantovati doprinos postizanju ukupnog cilja.

Ilustracija 1 Projektna logika intervencije

Pokazatelji uspjeha su dobro osmišljeni i SMART, sa relevantnim i dostupnim izvorima provjere. Broj indikatora je adekvatan i dovoljan, u poređenju sa obimom outputa. Precizni indikatori su navedeni za svaki pojedinačni rezultat:

IR 1.1 Održane 72 radionice „Drugačiji a jednaki“ za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju iz Budve uz učešće 20 djece;
IR 1.2 Održano 36 radionica „Zdravi stilovi života“ za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju iz Budve uz učešće 10 djece;
IR 1.3 Održano 18 radionica “U zdravom tijelu zdrav duh” za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju iz Budve uz učešće 10 djece;
IR 1.4 Održane 12 radionica “Osnaženi i jači” za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju iz Budve i njihove porodice, uz učešće 10 djece
IR 1.3 Nabavljen 1 laptop računar za potrebe sprovođenja projektnih aktivnosti u Budvi.
IR 2.1 Održane 48 radionice „Pričalice“ za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju iz Mojkovca uz učešće 10 djece;
IR 2.2 Održane 48 radionice „Učimo i družimo se“ za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju iz Mojkovca uz učešće 10 djece;
IR 2.3 Nabavljen 1 laptop računar za potrebe sprovođenja projektnih aktivnosti u Mojkovcu.
IR 3.1 Održan 1 inkluzivni porodični kamp u Kolašinu uz učešće 20 djece i mladih i 10 roditelja iz Crne Gore;
IR 3.2 Objavljeno 10 medijskih sadržaja.

Ilustracija 2 Objektivno mjerljivi indikatori

2.2 Implementacija projekta

Projekat je realizovan u skladu sa odobrenom projektnom aplikacijom, bez značajnih promjena u dizajnu i rezultatima tokom procesa implementacije. Manje izmjene plana aktivnosti odnosile su se jedino na zamjenu jednog podugovarača.

Odličan izbor partnerskih organizacija, u smislu menadžerskih kapaciteta i stručnosti, pomogao je da se postignu planirani rezultati. Partnerstvo se zasniva na dosadašnjoj uspješnoj saradnji i zajedničkim inicijativama među aplikantima, a vezano za različite projekte finansirane od Ministarstva rada i socijalnog staranja i Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava Crne Gore. Projekat je obezbijedio visok stepen posvećenosti i angažmana predstavnika partnera.

2.3 Rezultati projekta

2.3.1 Relevantnost

Projektni ciljevi i rezultati su u potpunosti usaglašeni sa UN mehanizmima za zaštitu ljudskih prava, kao i politikama na EU i nacionalnom nivou.

UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (UNCPRD) definiše diskriminaciju kao svaku razliku, isključivanje ili ograničavanje na osnovu invaliditeta, koje ima za cilj ili posljedicu narušavanje ili uskraćivanje priznavanja, uživanja ili vršenja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda

u političkoj, ekonomskoj, društvenoj, kulturnoj, građanskoj ili bilo kojoj drugoj oblasti, ravnopravno sa drugima. Ona obuhvata sve oblike diskriminacije, uključujući uskraćivanje razumnog prilagođavanja.

Konvencija zahtijeva od država potpisnica da preduzmu konkretne mjere za postizanje *de facto* jednakosti osoba sa invaliditetom, kako bi osigurale da one mogu uživati sva ljudska prava. Član 5 Konvencije, koji se odnosi na ravnopravnost i nediskriminaciju propisuje obaveze država potpisnica da: i) priznaju da su sva lica jednaka pred zakonom i imaju pravo na jednaku zaštitu pred zakonom i uživanje jednakih blagodeti zakona, bez ikakvih diskriminacija; ii) zabranjuju bilo kakvu diskriminaciju po osnovu invalidnosti i garantuju svim licima sa invaliditetom jednaku i efektivnu pravnu zaštitu od diskriminacije po bilo kom osnovu; iii) Da bi promovisali ravnopravnost i ukinuli diskriminaciju, preduzimaju sve odgovarajuće korake kako bi osigurali pružanje razumnih adaptacija, takođe propisuju da se iv) preduzimanje posebnih mjera neophodnih za postizanje i ubrzanje *de facto* jednakosti lica sa invaliditetom neće smatrati diskriminacijom po osnovu invalidnosti shodno odredbama ove Konvencije.

Crna Gora je 2017. godine podnijela prvi Inicijalni izvještaj o implementaciji Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom, na šta je Komitet UN je Crnoj Gori dao veliki broj preporuka, međutim, svi izvještaji EU o napretku u procesu pristupanja navode da značajan dio preporuka ostaje neimplementiran.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, uz tehničku podršku sistema Ujedinjenih nacija UN u Crnoj Gori, uspostavio je početkom 2023. godine Nezavisni monitoring mehanizam za UNCRPD, koji čine predstavnici institucije Zaštitnika i nevladinih organizacija.

U martu 2021. godine, Evropska komisija predstavila je **Strategiju o pravima osoba sa invaliditetom za period od 2021. do 2030.** Cilj ove strategije je garantovati da sve osobe sa invaliditetom: ostvaruju sva svoja ljudska prava; imaju jednake mogućnosti i jednak pristup učešću u društvu i ekonomiji; mogu slobodno odlučivati o mjestu, načinu života i s kim žive; slobodno se kreću unutar EU i ne budu više izložene diskriminaciji.

U procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, zaštita prava lica sa invaliditetom tretira se kroz **pregovaračka poglavlja 19 “Socijalna politika i zapošljavanje” i 23 “Pravosuđe i temeljna prava”.**

Što se tiče nacionalnog strateškog okvira, dokument direktno doprinosi ostvarenju operativnog cilja broj 12 **Strategije za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027**, koji se odnosi na obezbjeđenje uslova za ravnopravno učešće lica s invaliditetom u životu lokalnih zajednica i potpunoj zaštiti njihovih prava na lokalnom nivou. Da bi se ovaj cilj ostvario propisano je da sve jedinice lokalne samouprave usvoje i realizuju lokalne akcione planove za unapređenje položaja lica s invaliditetom do 202. godine. Nadalje, očekuje se dalje usaglašavanje lokalnih propisa sa važećim nacionalnim zakonodavstvo koje se odnosi na zaštitu od diskriminacije i poboljšanje uslova života lica s invaliditetom, kao i poboljšanje položaja lica s invaliditetom kroz uklanjanje postojećih prepreka i barijera sa kojima se suočavaju na lokalnom nivou. Dokumentom se dodatno predviđa obezbjeđenje i dodjela posebnog budžeta za realizaciju inkluzivnih politika i

projekata od značaja za lica s invaliditetom. Poseban akcenat je na uključenost civilnog društva prilikom formulisanja i sprovođenja politika, planova, programa i strategija na lokalnom nivou.

Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore, kao cilj 1.2 postavlja unapređenje poštovanja ljudskih i manjinskih prava, rodnu ravnopravnost i prava lica sa invaliditetom“, te da će do kraja 2024. godine biti smanjen stepen diskriminacije prema licima s invaliditetom sa 19,2% na 17%.

Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine predstavlja krovni strateški dokument baziran na UN ciljevima održivog razvoja. U kontekstu zaštite lica s invaliditetom, strategija se fokusira na eliminisanje diskriminacije kroz niz mjera. Ove mjere obuhvataju unapređenje pravnog sistema zaštite i prevenciju diskriminacije, stvaranje uslova za aktivno učešće osoba s invaliditetom u svim aspektima društvenog života, osiguranje adekvatnih socijalnih, zdravstvenih i drugih usluga prema njihovim stvarnim potrebama, te obezbjeđivanje pristupa životnom okruženju, prevozu, institucijama i informacijama. Pored toga, strategija naglašava važnost senzibilizacije društva kroz sistematsku edukaciju, informisanje i uklanjanje predrasuda. Poseban akcenat je stavljen na unapređenje dostupnosti zdravstvenih usluga, prilagođenih objekata za obrazovanje, te usaglašavanje nacionalnog zakonodavstva s međunarodnim standardima o zabrani diskriminacije.

Projekat je u potpunosti relevantan u odnosu na nacionalni zakonski okvir: Zakon o zabrani diskriminacije; Zakonu o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom; Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti; Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici; Krivični zakonik Crne Gore; Zakonu o rodnoj ravnopravnosti i Zakon o potvrđivanju Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija); Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima lica sa invaliditetom; Porodični zakonu i drugi relevantni propisi.

2.3.2 Efikasnost

Projektni partneri su pokazali dobro upravljanje resursima i inputima a sve aktivnosti su sprovedene u planiranim vremenskim okvirima. Kroz pažljivo odabrane aktivnosti i uz direktno uključivanje ciljnih grupa, projekat je uspio da obuhvati značajan broj korisnika i pruži im potrebnu podršku. Organizacija radionica, korišćenje didaktičkih materijala i savremene računarske opreme omogućili su učinkovito postizanje ciljeva, uz optimizaciju troškova i vremena.

Raspodjela rezultata je organizovana na blagovremen i isplativ način, partneri su uprkos cijenama usluge smještaja koje su povećane u odnosu na planirani trošak uspjele da obezbijede povoljniju ponudu (hotel Franca u Bijelom Polju) a takođe i prostor koji je pristupačan svim učesnicima kampa. Obje partnerske organizacije su realizovale svoje obaveze na odgovoran i transparentan način.

Projekat se pokazao efikasnim u smislu korišćenja lokalnih resursa. Naime, sav teret implementacije ponijela su lokalna stručna lica, većinom dugogodišnji saradnici aplikanata i prepoznati po svom radu u zajednici. Za učesnike radionica i kampa, ovo je bilo dragocjeno, jer su sva stručna lica upoznata sa situacijom u praksi, potrebama djece sa invaliditetom i njihovih porodica i relevantnim standardima u radu.

Rezultati su isporučeni kako je planirano i u logičnom slijedu. Postoji visok nivo zadovoljstva kvalitetom realizovanih aktivnosti među djecom i porodicama koja su uključene u realizaciju, po čemu se posebno izdvaja kamp.

2.3.3 Efektivnost

Brojnost, kvalitet i kontinuitet su glavni faktori koji su doprinijeli da partneri postignu sve planirane efekte. Svrha projekta je postignuta u kvalitativnom i kvantitativnom smislu. Sve ciljne grupe su iskazale visok stepen zadovoljstva postignutim.

Projekat je značajno povećao obim edukativnih radionica u Budvi i Mojkovcu. U Budvi je održano ukupno 138 radionica, uključujući 72 radionice "Drugačiji a jednaki" za 12 djece i mladih sa smetnjama u razvoju, koje su se fokusirale na razvijanje sposobnosti, govorno-jezičkih vještina, socijalizaciju i empatiju. Dodatno, održano je 36 radionica "Zdravi stilovi života" za 10 učesnika, usmjerenih na brigu o zdravlju, pravilno držanje tijela i ličnu higijenu, kao i 18 radionica "U zdravom tijelu zdrav duh" za 10 djece, fokusirajući se na zdravlje i fizičku aktivnost. Takođe, održano je 12 radionica "Osnaženi i jači" koje su uključivale i roditelje, sa ciljem mentalnog osnaživanja i psihološkog savjetovanja. U Mojkovcu je održano ukupno 96 radionica, uključujući 48 radionica "Pričalice" za 10 djece, usmjerenih na razvijanje jezičkih i komunikacijskih vještina, pažnje i fine motorike, kao i 48 radionica "Učimo i družimo se" za 10 učesnika, fokusirajući se na kreativni rad, likovne i muzičke sposobnosti, kao i podršku u školskom gradivu.

Projekat je uključivao i održavanje inkluzivnog porodičnog kampa u Bijelom Polju, koji je okupio 20 djece i mladih, kao i 10 roditelja. Kamp je pružio priliku učesnicima za jačanje porodičnih veza, psihološko osnaživanje i suočavanje sa izazovima invaliditeta, čime je doprinio inkluziji i razbijanju stigmatizacije.

Unapređenje resursa i opremanje omogućeno je nabavkom dva Lenovo laptopa, čime je omogućena upotreba savremenih tehnologija u edukativne svrhe i poboljšan kvalitet i interaktivnost radionica. Dodatno, radionice su obogaćene didaktičkim i potrošnim materijalima, kao što su drvene kocke, slagalice i edukativne knjige, što je omogućilo prilagođavanje sadržaja različitim potrebama djece i mladih.

Projekat je značajno doprinio promociji i vidljivosti aktivnosti kroz kreiranje i objavljivanje 14 medijskih sadržaja, čime su projektne aktivnosti postale vidljivije široj javnosti. Ovo je podiglo svijest i informisanost o važnosti integracije djece sa smetnjama u razvoju. Objave putem RTV Budva, Radio Budva i društvenih mreža (Facebook, Instagram) su poslužile kao efikasni kanali za širenje informacija i poziva na učestvovanje.

Projekat "Integracija djece i mladih sa smetnjama u razvoju" ostvario je značajne rezultate u smislu povećanja učešća djece u prilagođenim aktivnostima, unapređenja njihovih vještina, kao i osnaživanja njihovih porodica. Kroz brojne radionice, kampove i dodatne resurse, projekat je doprinio inkluziji i boljoj integraciji djece i mladih u lokalne zajednice, pokazujući se kao primjer dobre prakse u radu sa ovom populacijom.

Aktivnost	Partner	Lokacija	Broj djece	Broj radionica	Ciljevi i opis aktivnosti	Korišćeni materijali i oprema
Drugačiji a jednaki	NVO "Puževa kućica" Budva	Budva	12	72	Razvijanje sposobnosti, učenje iz svakodnevnog života, razvijanje vještina učešća u lokalnoj zajednici, govorno-jezičke vještine, socijalizacija, empatija	Didaktički materijal, audio i vizuelne prezentacije, potrošni materijal
Zdravi stilovi života	NVO "Puževa kućica" Budva	Budva	10	36	Razvijanje zdravih stilova života, briga o zdravlju, pravilno držanje tijela, lična higijena	Oprema, didaktički materijal, potrošni materijal
U zdravom tijelu zdrav duh	NVO "Puževa kućica" Budva	Budva	10	18	Razvijanje zdravih stilova života, pravilno držanje tijela, vođenje lične higijene	Oprema, didaktički materijal, potrošni materijal
Osnaženi i jači	NVO "Puževa kućica" Budva	Budva	10	12	Mentalno osnaživanje djece i roditelja, psihološko savjetovanje, prevazilaženje stigmatizacije, prihvatanje invaliditeta	Didaktički materijal, audio i vizuelne prezentacije, potrošni materijal
Pričalice	Udruženje roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju Mojkovac	Mojkovac	10	48	Razvijanje sposobnosti, vještine za uključivanje u zajednicu, jezik i govor, komunikacija, pažnja, fina motorika	Oprema, didaktički materijal, potrošni materijal
Učimo i družimo se	Udruženje roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju Mojkovac	Mojkovac	10	48	Razvijanje sposobnosti, kreativni rad, pomoć u učenju, savladavanje školskog gradiva	Oprema, didaktički materijal, potrošni materijal

Inkluzivni porodični kamp	NVO "Puževa kućica" Budva i Udruženje roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju Mojkovac	Bijelo Polje	20 djece, 10 roditelja	1 kamp	Očuvanje mentalnog zdravlja, psihološko osnaživanje porodice, jačanje porodičnih veza, suočavanje sa invaliditetom	Pristupačan hotel za OSI, didaktički materijal
Nabavka opreme	NVO "Puževa kućica" Budva i Udruženje roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju Mojkovac	Budva, Mojkovac	-	2 laptopa	Nabavka računarske opreme za emitovanje sadržaja, korišćenje aplikacija, štampanje materijala	2 Lenovo laptopa, didaktički i potrošni materijal
Kreiranje i objavljivanje medijskih sadržaja	NVO "Puževa kućica" Budva i Udruženje roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju Mojkovac	Mediji	-	14 objava	Promocija integracije djece i mladih, osiguranje vidljivosti projekta, javni pozivi	RTV Budva, Radio Budva, Facebook, Instagram

Ilustracija 3 Pregled efekata projekta

2.3.4 Uticaj

Prema finalnoj procjeni, projekat je doprinio u velikoj mjeri ostvarenju opšteg cilja - povećanju nivoa integracije djece i mladih sa smetnjama u razvoju u lokalnu zajednicu. Uspjeh je postignut kroz povećanje učešća crnogorske djece i mladih sa smetnjama u razvoju u aktivnostima koje su prilagođene njihovim mogućnostima, uz pružanje kontinuirane profesionalne podrške i povećanje motoričkih, govorno-jezičkih, senzornih, socijalnih i kognitivnih vještina djece i mladih sa smetnjama

u razvoju. Za razliku od brojnih sličnih projekata, radi se o projektu koji mijenja živote djece i porodica u stanju socijalne deprivacije i treba da posluži kao primjer najbolje prakse.

Projekat "Integracija djece i mladih sa smetnjama u razvoju na sjeveru i jugu Crne Gore" imao je dubok i pozitivan uticaj na lokalne zajednice, direktno doprinoseći poboljšanju kvaliteta života djece sa smetnjama u razvoju i njihovih porodica.

Projekat je imao transformativni uticaj na lokalne zajednice, pružajući djeci sa smetnjama u razvoju mogućnost za rast i participaciju u društvu. Od posebne važnosti je povezivanje djece i porodica iz svih krajeva zemlje, što je od velikog značaja za razvoj društvene kohezije među svim građanima. Kroz pažljivo osmišljene aktivnosti, projekat je poboljšao motoričke, govorno-jezičke, senzornih, socijalne i kognitivne vještine učesnika. U isto vrijeme, osnažio je porodice da se suoče s izazovima i predrasudama, stvarajući inkluzivnije okruženje koje prihvata različitosti.

Kroz sveobuhvatan program edukativnih radionica, projekat je pružio priliku za razvoj brojnih vještina i sposobnosti. U Budvi je održano 138 radionica, uključujući programe poput "Drugačiji a jednaki", "Zdravi stilovi života", "U zdravom tijelu zdrav duh" i "Osnaženi i jači". Ove radionice su bile ključne za razvijanje govorno-jezičkih vještina, socijalizacije, empatije, kao i za unapređenje zdravlja i lične higijene. Učesnici su bili djeca i mladi sa smetnjama u razvoju iz Budve i Petrovca, a radionice su vodile stručne saradnice poput edukatorke Marije Cimbalević i psihološkinje Ivane Mihović. Poseban značaj imale su radionice koje su uključivale roditelje, pružajući im psihološko savjetovanje i podršku u svakodnevnim izazovima.

U Mojkovcu, projekat je realizovan kroz 96 radionica "Pričalice" i "Učimo i družimo se", gdje su djeca razvijala jezičke, komunikacijske i kreativne vještine. Pod vođstvom edukatorki Suade Drpljanin Fetić i Sanje Bošković, djeca su imala priliku da kroz likovne i muzičke aktivnosti, kao i kroz pomoć u učenju, unaprijede svoje sposobnosti i osposobe se za aktivnije uključivanje u zajednicu.

Pored radionica, projekat je organizovao inkluzivni porodični kamp u Bijelom Polju, koji je okupio 20 djece i mladih sa smetnjama, kao i 10 roditelja. Kamp je pružio dragocjenu priliku za jačanje porodičnih veza, suočavanje sa izazovima invaliditeta i prevazilaženje socijalne isključenosti. Tokom tri dana, učesnici su se upoznali sa mehanizmima za očuvanje mentalnog zdravlja i strategijama za bolju inkluziju u zajednicu.

Tokom procjene zadovoljstva učesnika inkluzivnog porodičnog kampa učesnici su istakli nekoliko ključnih iskustava sa treninga. Mnogi su naglasili važnost interakcije s vršnjacima, gdje su druženje i sklapanje novih prijateljstava izdvojeni kao najznačajniji aspekti. Upoznavanje drugih roditelja, djece i vršnjaka posebno se ističe kao dragocjeno iskustvo. Zanimljivi sadržaji, poput priče o vuku, gledanja filma "U mojoj glavi", i učešća u psihološkim radionicama, ostavili su snažan utisak na učesnike. Radionice su pomogle učesnicima da izraze emocije i razumiju važnost uvažavanja tuđih mišljenja. Treninzi su bili osmišljeni na način da drže pažnju učesnika, a aktivnosti kao što su košarka, folklor, i provođenje vremena u prirodi dodatno su doprinijeli pozitivnom iskustvu. Radionice su takođe promovisale emocionalni razvoj i inkluziju, pomažući učesnicima da razviju empatiju i razumijevanje važnosti inkluzivnog okruženja. Djeca su imala priliku da se druže s vršnjacima različitih potreba, što

je podstaklo toleranciju i razbijanje predrasuda. Pored toga, pohvaljena je pozitivna energija predavača i učesnika, kao i dobra organizacija i atmosfera tokom treninga.

Na pitanje o koristima od treninga i njihovoj primjeni, učesnici su istakli nekoliko aspekata. Razvoj kritičkog mišljenja je jedan od važnih ishoda treninga, gdje su mnogi naveli da su naučili kako bolje i logičnije razmišljati, što mogu primijeniti u svakodnevnom životu, u porodici i zajednici. Takođe, učesnici su stekli znanje o upravljanju emocijama i razvili sposobnost da se bolje nose sa sopstvenim emocijama, pri čemu su naučili kako biti empatični i prihvatati različitosti. Povezivanje i umrežavanje kroz nova poznanstva i prijateljstva stečena na treningu pružaju učesnicima priliku za buduće razmjene mišljenja i iskustava, naglašavajući važnost umrežavanja i podrške u zajednici. Ovaj događaj je takođe pomogao učesnicima da razviju svijest o značaju inkluzije i razbiju predrasude prema djeci sa posebnim potrebama, te su inspirisani da organizuju slične događaje u svojim zajednicama. Neki učesnici su istakli praktične primjene stečenog znanja, kao što su organizovanje društvenih aktivnosti poput posjeta bioskopu i druženja, te pomoć djeci sa smetnjama u razvoju. Sveukupno, učesnici su izrazili zadovoljstvo kampom i istakli da će stečena znanja i iskustva koristiti u daljnjem radu i svakodnevnom životu, doprinoseći društvenoj koheziji i inkluziji.

Radionice sa psihologom su bile fokusirane na djecu sa smetnjama u razvoju i probleme u ponašanju, pružajući podršku u prevazilaženju svakodnevnih problema, kao što su organizacione poteškoće unutar porodice, borba s predrasudama, te formiranje i održavanje društvenih interakcija. Tokom radionica, korišteni su materijali za učenje brojeva, oblika i boja, kao i vježbe koje su poboljšavale koncentraciju i fokus djece. Posebna pažnja posvećena je tipičnoj djeci u porodicama s djecom s invaliditetom, kako bi se smanjio osjećaj tereta i srama, te poboljšao integritet porodice.

Porodice djece s poremećajima iz spektra autizma suočavaju se s velikom socijalnom izolacijom i često se osjećaju neshvaćenima, uprkos površnom razumijevanju njihove situacije. Radionice su pružile dragocjenu podršku u smanjenju tog osjećaja izolacije.

Procijenjeno je da su se sposobnosti djece poboljšale za oko 7% zahvaljujući projektu. Rad s roditeljima je također bio ključan, gdje se razgovaralo o roditeljstvu, izazovima koje ono donosi, te tehnikama komunikacije koje mogu pomoći u rješavanju konflikata, posebno u periodu adolescencije djece.

Radionice koje su bile posvećene fizičkoj aktivnosti djece, pravilnom držanju, i učenju o aktivnom provođenju slobodnog vremena pokazale su relevantne i neophodne za unapređenje zdravlja i zdravih stilova života djece i porodica. Tokom rada sa djecom s kojom nije bila moguća verbalna komunikacija, podršku tokom rada su pružali roditelji. Ova komponenta projekta je otkrila do sada nepoznate činjenice o situaciji, Naime, tokom interakcije s djecom, uočeno je da je fizička aktivnost opala za više od 60% u odnosu na 2019. godinu. Starija djeca, sposobna za samozbrinjavanje, pokazala su smanjen interes za kretanjem, provodeći sve više vremena u "lenčarenju," što uključuje gledanje serija, igranje video igrica, gledanje crtanih filmova, te često ležanje bez želje za bilo kakvom aktivnošću.

Nakon inicijalnog upoznavanja, radionice su se fokusirale na pravilno držanje tijela i zaštitne položaje i pokrete koji su ključni za korekciju i održavanje pravilnog držanja. Prvih nekoliko sesija obuhvatilo

je simulaciju jednog dana, pri čemu su djeca i roditelji upoznati s aktivnostima koje čine njihov svakodnevni raspored. Učesnici su naučili kako njihovo tijelo reaguje na te situacije i uočili su pogrešne stavove i položaje tijela. Nakon toga, sprovedena je simulacija sa ispravljenim stavovima, što je zahtijevalo značajnu posvećenost vremena kako bi promjene bile usvojene. Na kraju ovog segmenta, zabilježen je uspjeh od 30%, što je više od očekivanog. Ipak, istaknuta je potreba za stalnim ponavljanjem ovakvih radionica kako bi se postigli bolji rezultati.

Roditelji su obučeni o osnovnim pravilima pravilnog držanja i postavljanju djeteta u zaštitni položaj kako bi se smanjila ili izbjegla pojava deformiteta. Tokom radionica, demonstrirane su korektivne vježbe gimnastike za djecu s blažim simptomima, kao i aktivno potpomognute vježbe za djecu s većim ograničenjima u kretanju.

2.3.6 Održivost

Projekat "Integracija djece i mladih sa smetnjama u razvoju na sjeveru i jugu Crne Gore" pokazao je značajan potencijal za dugoročnu održivost kroz pažljivo planirane aktivnosti i strateški pristup inkluziji. Ključne komponente projekta, kao što su edukativne radionice, inkluzivni kampovi i angažman profesionalaca i povezivanje lokalnih zajednica iz svih crnogorskih regiona, postavile su temelje za kontinuirani napredak i integraciju djece sa smetnjama u razvoju. Međutim, za dugoročnu održivost, važno je osigurati kontinuirano finansiranje i podršku lokalnih i nacionalnih vlasti, što obje partnerske organizacije trenutno u dobroj mjeri uspijevaju ali su za veći obuhvat djece i porodica potrebna značajno veća i u kontinuitetu dostupna sredstva.

Jedan od najvažnijih faktora koji doprinosi održivosti projekta je angažman lokalnih organizacija i stručnjaka. NVO "Puževa kućica" u Budvi i "Udruženje roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju" u Mojkovcu, kao nosioci projekta, demonstrirali su snažnu posvećenost poboljšanju položaja djece sa smetnjama u razvoju. Njihova stručnost i iskustvo osigurali su da aktivnosti projekta budu relevantne i efikasne, a njihovo kontinuirano učešće i podrška garantuju nastavak rada nakon formalnog završetka projekta.

Razvoj kapaciteta unutar zajednice također je značajan faktor za održivost. Kroz edukativne radionice, djeca su razvila važne životne vještine koje će im omogućiti bolju integraciju u društvo. Programi koji su rađeni kroz radionice za djecu opremili su učesnike znanjima o socijalizaciji, zdravlju i svakodnevnom funkcionisanju. Ove vještine su ključne za njihov budući razvoj i osnaživanje, a nastavak ovih aktivnosti može se postići kroz angažman lokalnih škola i zajednica.

Održavanje inkluzivnog porodičnog kampa u Bijelom Polju pružilo je dodatnu platformu za jačanje veza između porodica i zajednice, što je ključno za dugoročnu održivost. Kroz kamp su porodice stekle alate za bolje razumijevanje i prihvatanje izazova s kojima se suočavaju, dok su istovremeno razvile mrežu podrške koja će im pomoći da nastave komunikaciju i saradnju nakon završetka projekta. Ovo povezivanje porodica stvara održivu mrežu koja može nastaviti pružati podršku i izvan formalnih aktivnosti projekta.

3 ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Relevantnost

Projekat je pokazao visok nivo relevantnosti jer se direktno bavio potrebama djece i mladih sa smetnjama u razvoju, kao i njihovih porodica u Crnoj Gori. Identifikovao je ključne probleme kao što su socijalna izolacija, nedostatak prilika za integraciju u zajednicu, i potrebu za jačanjem porodičnih veza. Raznovrsne radionice i aktivnosti bile su pažljivo osmišljene kako bi se adekvatno adresirali ovi izazovi, što je osiguralo da projekat bude u skladu sa prioritetima korisnika i zajednice.

Projekat je na najvisočijem nivou uskađen sa UN mehanizmima za zaštitu ljudskih prava, zahtjevima po pitanju inkluzije OSI u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (pregovaračka poglavlja 19 "Socijalna politika i zapošljavanje" i 23 "Pravosuđe i temeljna prava"), zatim nacionalnim i lokalnim politikama. U tom smislu, predstavlja jedan od rijetkih primjera konkretizacije i implementacije propisa i preporuka na najvišem političkom nivou. S obzirom da se radi o udruženjima roditelja koji nisu fokusirani na rad sa politikama, ovaj potencijal bi se mogao šire iskoristiti kroz saradnju sa drugim akterima koji se bave javnim zastupanjem.

Efikasnost

Projektni partneri su pokazali dobro upravljanje resursima i inputima a sve aktivnosti su sprovedene u planiranim vremenskim okvirima. Kroz pažljivo odabrane aktivnosti i uz direktno uključivanje ciljnih grupa, projekat je uspio da obuhvati značajan broj korisnika i pruži im potrebnu podršku. Organizacija radionica, korišćenje didaktičkih materijala i savremene računarske opreme omogućili su učinkovito postizanje ciljeva, uz optimizaciju troškova i vremena. Obje partnerske organizacije su realizovale svoje obaveze na odgovoran i transparentan način. Projekat se pokazao efikasnim u korišćenju lokalnih resursa angažovanjem lokalnih stručnjaka koji su bili upoznati sa situacijom i potrebama djece sa invaliditetom i njihovih porodica, kao i relevantnim standardima u radu, što je uticalo na izgradnju povjerenja kod djece i roditelja. Rezultati su isporučeni kako je planirano i u logičnom slijedu. Postoji visok nivo zadovoljstva kvalitetom realizovanih aktivnosti među djecom i porodicama koja su uključene u realizaciju, po čemu se posebno izdvaja kamp.

Efektivnost

Efektivnost projekta ogleda se u postizanju specifičnih ciljeva, uključujući poboljšanje motoričkih, govorno-jezičkih, senzornih, socijalnih i kognitivnih veština korisnika. Radionice su uspješno osnažile djecu i mlade da razviju sposobnosti potrebne za aktivnije učešće u društvu. Povećana svijest o zdravim životnim navikama, kao i unapređenje socijalnih i komunikacijskih veština, doprinijeli su povećanju kapaciteta korisnika da se integrišu u lokalnu zajednicu. Brojnost, kvalitet i kontinuitet su glavni faktori koji su doprinijeli da partneri postignu sve planirane efekte. Svrha projekta je postignuta u kvalitativnom i kvantitativnom smislu. Sve ciljne grupe su iskazale visok stepen zadovoljstva postignućima projekta. Dodatni efekti ostvareni su na polju multikulturalnog dijaloga i društvene kohezije, kao rezultat povezivanja porodica iz svih regiona zemlje.

Uticaj

Projekat je imao značajan uticaj na živote djece i mladih sa smetnjama u razvoju, kao i njihovih porodica. Kroz poboljšanje socijalnih vještina i jačanje porodičnih veza, doprinosio je smanjenju stigmatizacije i povećanju samopouzdanja među korisnicima. Za razliku od brojnih sličnih projekata,

radi se o projektu koji mijenja živote djece i porodica u stanju socijalne deprivacije i treba da posluži kao primjer najbolje prakse.

Održivost

Održivost projekta postignuta je kroz jačanje kapaciteta lokalnih organizacija i porodica, obezbjeđujući da se stečene vještine i znanja nastave koristiti i nakon završetka projekta. Nabavka računarske opreme i didaktičkih materijala stvorila je temelje za kontinuirani razvoj i edukaciju. Projekat je takođe promovisao dugoročne promjene u percepciji i podršci osobama sa smetnjama u razvoju unutar zajednice, postavljajući osnove za buduće inicijative i programe. Održivost projekta u velikoj mjeri zavisi od dalje podrške za usluge i programe od strane nacionalnih i lokalnih institucija.